

ΕΡΕ – ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΑ

Αξονική Σπονδυλαρθρίτιδα

Δήμος Κ. Πατρίκος

Εκ Μέρους της Διαρκούς «Επιτροπής Παρακολούθησης και Επικαιροποίησης
των Διαγνωστικών και Θεραπευτικών Ρευματολογικών Πρωτοκόλλων»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

& ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΘΠ ΑΞΣΠΑ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

2010 – ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ASAS/ EULAR

Recommendations

2010 update of the ASAS/EULAR recommendations for the management of ankylosing spondylitis

J Braun,^{1,2} R van den Berg,³ X Baraliakos,¹ H Boehm,⁴ R Burgos-Vargas,⁵ E Collantes-Estevez,⁶ H Dagfinrud,^{7,8} B Dijkmans,⁹ M Dougados,¹⁰ P Emery,¹¹ P Geher,¹² M Hammoudeh,¹³ RD Inman,¹⁴ M Jongkees,¹⁵ MA Khan,¹⁶ U Kiltz,¹ TK Kvien,¹⁷ M Leirisalo-Pepo,¹⁸ WP Maksymowych,¹⁹ I Olivieri,²⁰ K Pavelka,²¹ J Sieper,²² E Stanisławska-Biernat,²³ D Wendling,²⁴ S Özgoçmen,²⁵ C van Drogen,¹⁶ BJ van Royen,²⁶ D van der Heijde,²⁷

2012 - ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΡΕ

Επιστημονική Επιτροπή Ελληνικής Ρευματολογικής Εταιρείας

Επικαιροποίηση των συστάσεων της Ελληνικής Ρευματολογικής Εταιρείας για τη χρήση των βιολογικών παραγόντων στη ρευματοειδή αρθρίτιδα και τις σπονδυλαρθρίτιδες (2012)

2015 – ΟΔΗΓΙΕΣ ACR

AMERICAN COLLEGE OF RHEUMATOLOGY

SPECIAL ARTICLE

American College of Rheumatology/Spondylitis Association of America/Spondyloarthritis Research and Treatment Network 2015 Recommendations for the Treatment of Ankylosing Spondylitis and Nonradiographic Axial Spondyloarthritis

Michael M. Ward,¹ Anal Doodnar,² Elis A. Akl,³ Andrew Lai,⁴ Joerg Ermann,⁵ Liane S. Gensler,⁶ Judith A. Smith,⁷ David Beresford,⁸ Jayne Hirshko,⁹ Pamela F. Weiss,¹⁰ Robert D. Inman,¹¹ Vikas Mujthib,¹² Nigel Haroon,¹³ Walter P. Maksymowych,¹⁴ Janet Joyce,¹⁵ Bruce M. Clark,¹⁶ Robert A. Colbert,¹⁷ Mark P. Figgie,¹⁸ David S. Halloway,¹⁹ Pamela E. Press,²⁰ James T. Rosenbaum,²¹ Judith A. Siebals,²² Filip van den Bosch,²³ David T. Y. Yu,²⁴ Amy S. Miller,¹² John D. Reveille,²⁵ and Loren Caplan²⁶

2016 – UPDATE ASAS/ EULAR

Recommendation

2016 update of the ASAS-EULAR management recommendations for axial spondyloarthritis

Désirée van der Heijde,¹ Sofia Ramiro,¹ Robert Landewé,^{2,3} Xenofon Baraliakos,⁴ Filip Van den Bosch,⁵ Alexandre Sepriano,^{1,6} Andrea Regel,⁴ Adrian Ciurea,⁷ Hanne Dagfinrud,⁸ Maxime Dougados,^{9,10} Floris van Gaalen,¹ Pál Gèher,¹¹ Irene van der Horst-Bruinsma,¹² Robert D Inman,¹³ Merryn Jongkees,¹⁴ Uta Kiltz,⁴ Tore K Kvien,¹⁵ Pedro M Machado,¹⁶ Helena Marzo-Ortega,^{17,18} Anna Molto,^{9,10} Victoria Navarro-Compán,¹⁹ Salih Özgöçmen,²⁰ Fernando M Pimentel-Santos,²¹ John Reveille,²² Martin Rudwaleit,^{23,24,25} Jochen Sieper,²⁶ Percival Sampaio-Barrós,²⁷ Dieter Wiek,²⁸ Jürgen Braun¹

2017 - ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ T2T TASK FORCE INTERNATIONAL

Recommendation

Treating axial spondyloarthritis and peripheral spondyloarthritis, especially psoriatic arthritis, to target: 2017 update of recommendations by an international task force

Josef S Smolen,^{1,2} Monika Schöls,³ Jürgen Braun,⁴ Maxime Dougados,⁵ Oliver FitzGerald,⁶ Dafna D Gladman,⁷ Arthur Kavanaugh,⁸ Robert Landewé,⁹ Philip Mease,¹⁰ Joachim Sieper,¹¹ Tanja Stamm,¹² Maarten de Wit,¹³ Daniel Aletaha,¹⁴ Xenofon Baraliakos,¹⁵ Neil Bettenridge,¹⁶ Filip van den Bosch,¹⁷ Laura C Coates,¹⁸ Paul Emery,¹⁹ Lianne S Gensler,²⁰ Laure Gossec,²¹ Philip Hellmich,²² Merryn Jongkees,²³ Tore K Kvien,²⁴ Robert D Inman,²⁵ Iain B McInnes,²⁶ Mara MacCarone,²⁷ Pedro M Machado,²⁸ Anna Molto,²⁹ Alexis Ogdie,³⁰ Denis Poddebnyy,^{31,32} Christopher Ritchlin,³³ Martin Rudwaleit,^{34,35} Adrian Tangw,³⁶ Bing Thio,³⁷ Douglas Veale,³⁸ Kurt de Vlam,³⁹ Désirée van der Heijde⁴⁰

2017 – ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ EULAR ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΟΟΜΟΕΙΔΗ

Recommendation

Consensus-based recommendations for the use of biosimilars to treat rheumatological diseases

Jonathan Kay,¹ Monika M Schoels,² Thomas Dörner,³ Paul Emery,⁴ Tore K Kvien,⁵ Josef S Smolen,^{2,6} Ferdinand C Breedveld,⁷ on behalf of the Task Force on the Use of Biosimilars to Treat Rheumatological Diseases

2018 – ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕ ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΟΟΜΟΕΙΔΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.ΡΕ.-Ε.ΠΕ.ΡΕ.)

Έτος ίδρύσεως: 1960

Αθήνα, 02/07/2018
Α.Π.: 720

Θέσεις της ΕΡΕ ΕΠΕΡΕ για τα βιοομοειδή 2018
(Επικαιροποίηση των θέσεων 2015)

Συντακτική Επιτροπή: Κ. Μπoκή Δ. Μπούμπας Δ. Πατρικός

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

1. Η θεραπεία της νόσου γίνεται πάντα από **ρευματολόγο** σε συνεργασία και με τη σύμφωνη γνώμη του **καλά ενημερωμένου ασθενούς**.
2. Η **έναρξη της θεραπείας** πρέπει να γίνεται **άμεσα με τη διάγνωση της νόσου** για τη καλύτερη αποτελεσματικότητα της αρχικής θεραπευτικής αγωγής και τη πρόληψη μόνιμων βλαβών.
3. Σε όλους τους ασθενείς συνιστάται **τακτική άσκηση** και **διακοπή καπνίσματος** ενώ σε επιλεγμένους ασθενείς **πρόγραμμα φυσικοθεραπείας**.
4. Η εκτίμηση της ενεργότητας της νόσου και της αποτελεσματικότητας της θεραπείας γίνεται με καθιερωμένους δείκτες ενεργότητας της νόσου όπως ο δείκτης **ASDAS** (Ankylosing Spondylitis Disease Activity Score) και ο δείκτης **BASDAI** (Bath Ankylosing Spondylitis Disease Activity Index).

Δείκτης BASDAI

Δείκτης ενεργότητας αγκυλοποιητικής σπονδυλίτιδας BASDAI (Bath Ankylosing Spondylitis Disease Activity Index)

Παρακαλούμε σημειώστε την απάντησή σας σε κάθε ερώτηση σχετικά με την κατάστασή σας την περασμένη εβδομάδα

												ΒΑΘΜΟΣ	
1	Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο κόπωσης/εξάντλησης;												
	Καθόλου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2	Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο πόνου στον αυχένα, ράχη ή στα ισχία;												
	Καθόλου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3	Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο πόνου-οιδήματος στις άλλες αρθρώσεις εκτός του αυχένα-ράχης-ισχίων;												
	Καθόλου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
4	Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο δυσφορίας από περιοχές ευαίσθητες στο άγγιγμα ή στην πίεση;												
	Καθόλου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
5	Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο πρωινής δυσκαμψίας από τη στιγμή που ξυπνήσατε;												
	Καθόλου	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
6	Πόση ώρα διαρκεί η πρωινή δυσκαμψία από τη στιγμή που ξυπνήσατε;												
	0 ώρα (=0)	½ ώρα (=2.5)	1 ώρα (=5)	1½ ώρα (=7.5)	2 ώρες ή περισσότερο (=10)								

Υπολογισμός BASDAI (τιμές 0-10)	
1. Προσθέστε τους βαθμούς των ερωτήσεων 1 – 4.	
2. Προσθέστε τους βαθμούς των ερωτήσεων 5 και 6 και ακολούθως διαιρέστε δια του 2.	
3. Προσθέστε τα σύνολα από τα παραπάνω βήματα 1 και 2.	
4. Διαιρέστε το αποτέλεσμα του παραπάνω βήματος 3 δια του 5.	
	Τρέχον BASDAI
	Προηγούμενο BASDAI
	Διαφορά

Δείκτης Ενεργότητας ASDAS

(Ankylosing Spondylitis Disease Activity Score)

Παράμετροι	Τιμή
Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο πόνου στον αυχένα, ράχη ή στα ισχία; (2 ^η ερώτηση BASDAI), (0-10)(τελευταία εβδομάδα)	
Πώς θα περιγράφατε το συνολικό επίπεδο πόνου-οιδήματος στις άλλες αρθρώσεις εκτός του αυχένα-ράχης-ισχίων; (3 ^η ερώτηση BASDAI), (0-10) (τελευταία εβδομάδα)	
Πόση ώρα διαρκεί η πρωινή δυσκαμψία από την στιγμή που ξυπνήσατε; (6 ^η ερώτηση BASDAI), (0-10) (τελευταία εβδομάδα)	
Συνολική εκτίμηση ασθενούς για την ενεργότητα της νόσου (0-10), (τελευταία εβδομάδα)	
CRP*(mg/L) (ή TKE)	
Σύνολο	

* Η χαμηλότερη τιμή CRP μπορεί να είναι **2 mg/L**

Τύπος προσδιορισμού ASDAS:

$ASDAS_{CRP} = 0,121 \times \text{τιμή συνολικού πόνου ΣΣ} + 0,110 \times \text{τιμή Σφαιρικής εκτίμησης ασθενούς} + 0,073 \times \text{τιμή πόνου οιδήματος περιφερικών αρθρώσεων} + 0,058 \times \text{τιμή διάρκειας πρωινής δυσκαμψίας} + 0,579 \times \ln(CRP+1)$

$ASDAS_{TKE} = 0,113 \times \text{τιμή Σφαιρικής εκτίμησης ασθενούς} + 0,293\sqrt{TKE} \times + 0,086 \times \text{τιμή πόνου οιδήματος περιφερικών αρθρώσεων} + 0,069 \times \text{τιμή διάρκειας πρωινής δυσκαμψίας} + 0,079 \times \text{τιμή συνολικού πόνου ΣΣ}$

Διαθέσιμος στην ιστοσελίδα της ASAS (Assessment of SpondyloArthritis international Society) http://www.asas-group.org/clinical-instruments/asdas_calculator/asdas.html

Κατηγοριοποίηση ενεργότητας νόσου (με βάση τον δείκτη ASDAS)

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

5. Στόχοι της θεραπευτικής αγωγής είναι η **κλινική ύφεση** ή η **ανενεργός νόσος** του μυοσκελετικού και των εξωαρθρικών εκδηλώσεων, όπως αυτή εκτιμάται με αντικειμενικούς δείκτες ενεργότητας (**ASDAS < 1.3** ή **BASDAI ≤ 4**) και την κλινική εκτίμηση του ιατρού.

6. Η αποτελεσματικότητα της θεραπευτικής αγωγής εκτιμάται **3-6 μήνες** μετά την έναρξη ή την τροποποίηση της.

Οι θεραπευτικές αποφάσεις λαμβάνονται πάντα με βάση την **ενεργότητα της νόσου**, τις **προτιμήσεις** του ασθενούς, την παρουσία ή όχι **μόνιμων αρθρικών βλαβών**, τη συνύπαρξη άλλων παθήσεων (**συννοσηρότητες**) και την εμφάνιση **ανεπιθύμητων ενεργειών** από τη χορηγούμενη αγωγή.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσα **περιφερική αρθρίτιδα** μπορεί να χορηγηθεί στο βήμα 2 (πριν την έναρξη βιολογικών παραγόντων), Σουλφασαλαζίνη (SSZ) ή Μεθοτρεξάτη (MTX)
2. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσα **συμπτωματική ενθεσίτιδα**, μπορεί να διενεργηθούν τοπικές εγχύσεις κορτικοστεροειδών (έως 2) στο βήμα 2 (πριν την έναρξη βιολογικών παραγόντων).
3. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσες **εξωαρθρικές εκδηλώσεις από το γαστρεντερικό** (νόσος Crohn, Ελκώδης κολίτιδα), προτιμούνται τα **μονοκλωνικά anti-TNF αντισώματα**, ανάλογα με τον τύπο της **υποκείμενης νόσου** και σε συνεργασία με **Γαστρεντερολόγο**.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

4. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσες εξωαρθρικές εκδηλώσεις από τους οφθαλμούς (υποτροπιάζουσα ιριδοκυκλίτιδα), προτιμούνται τα **μονοκλωνικά anti-TNF αντισώματα** σε συνεργασία με **Οφθαλμίατρο**.
5. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσα **Ψωρίαση και περιφερική αρθρίτιδα** προτείνεται η κατά την κρίση του ιατρού και ανάλογα με την προεξάρχουσα προσβολή (Αξονική ή Περιφερική) χρήση του πρωτοκόλλου ΑξΣπΑ ή Ψωριασικής Αρθρίτιδας.
6. Σε ασθενείς με συνυπάρχουσα **μέτρια έως σημαντική Ψωρίαση** συνιστάται η συνεργασία με **Δερματολόγο** για την χρησιμοποίηση των βιολογικών παραγόντων (bDMARDs) στις δόσεις και σχήματα που χρησιμοποιούνται στην Ψωρίαση.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

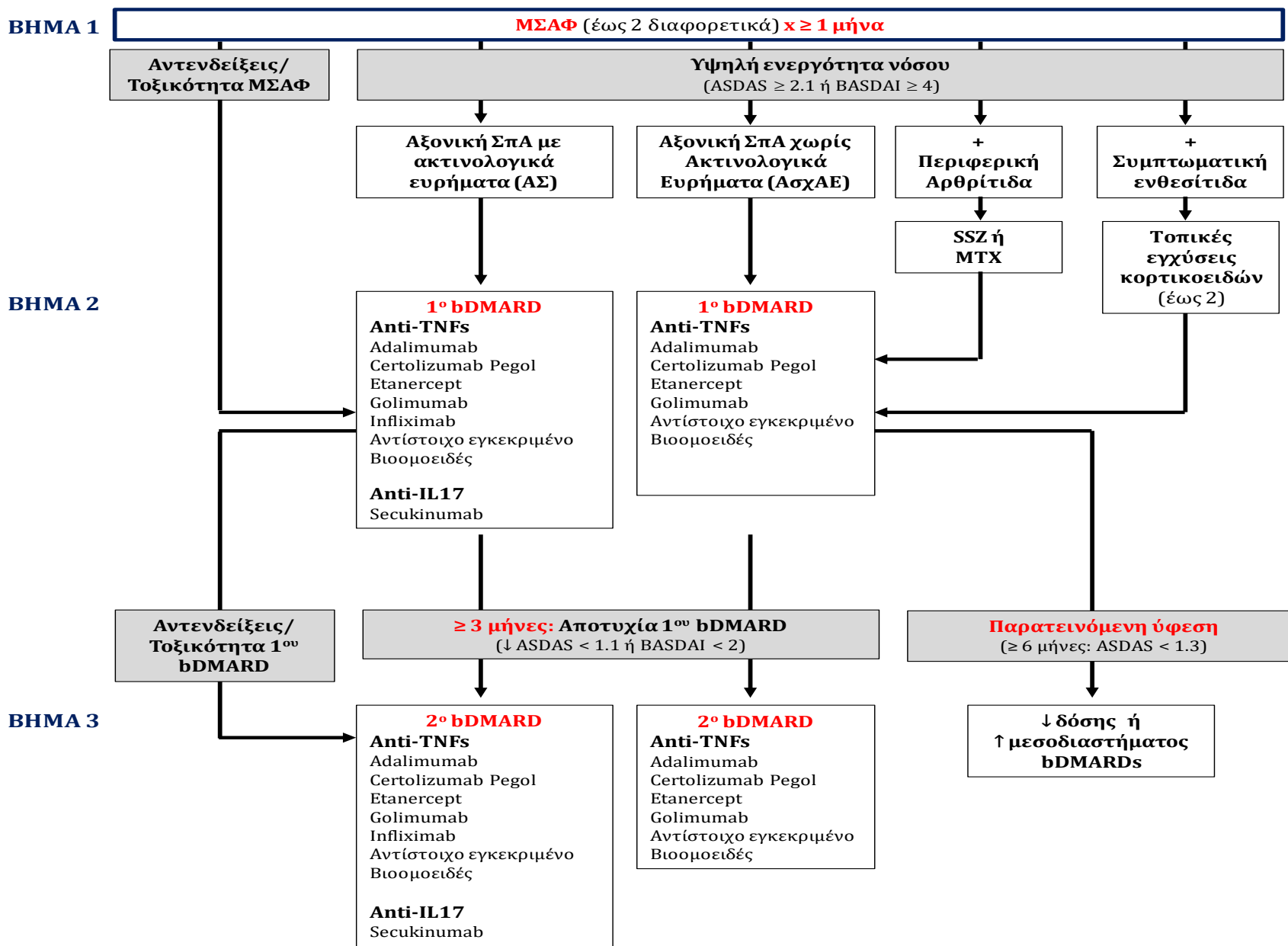
7. Σε αποτυχία του πρωτότυπου **bDMARD**, δεν συνιστάται η αλλαγή στο αντίστοιχο βιοομοειδές (και αντιστρόφως).

8. Σε ασθενείς με παρατεταμένη ύφεση της νόσου (ASDAS < 1.3 για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 6 μηνών), μπορεί να επιχειρηθεί σταδιακή μείωση της δόσης ή αύξησης του μεσοδιαστήματος χορήγησης των **bDMARDs**.

9. Τα μέχρι τώρα δεδομένα δεν υποστηρίζουν τη πλήρη διακοπή των **bDMARDs**.

ΘΠ ΑΞΣΠΑ 2018

1^ο ΒΗΜΑ

ΒΗΜΑ 1

ΜΣΑΦ (έως 2 διαφορετικά) **$x \geq 1$ μήνα**

Η θεραπεία της νόσου ξεκινά με τη χρήση έως 2 διαφορετικών **ΜΣΑΦ**

(Μη Στεροειδών Αντιφλεγμονωδών Φαρμάκων) τα οποία πρέπει να χορηγηθούν:

α. ≥ 1 μήνα συνολικά στις μέγιστες συνιστώμενες ή ανεκτές δόσεις ή

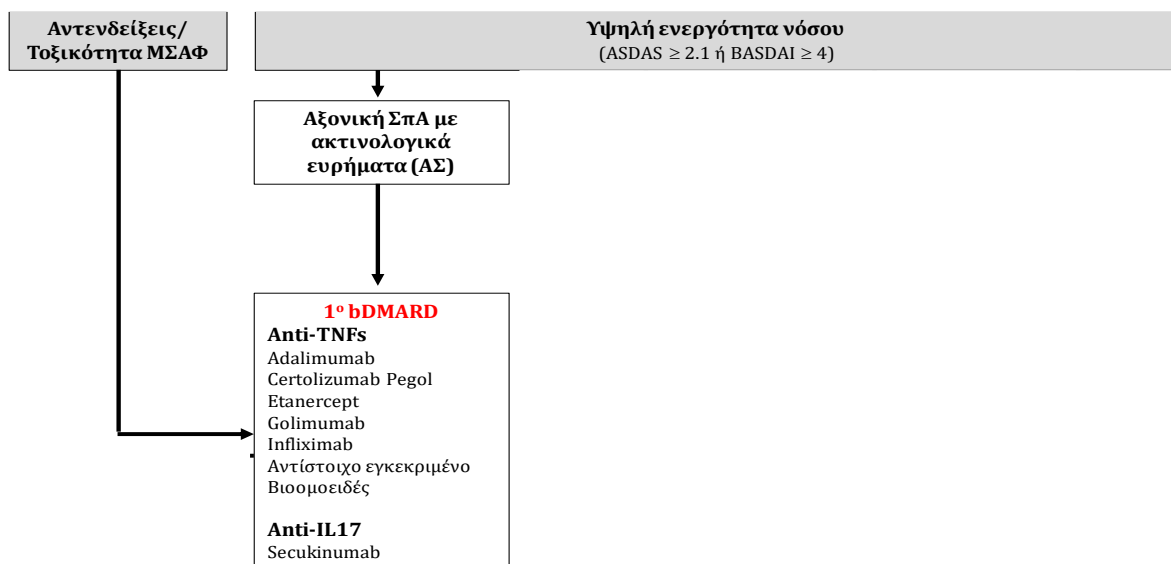
β. < 1 μήνα λόγω δυσανεξίας, τοξικότητας ή αντενδείξεων.

Όλα τα ΜΣΑΦ θεωρούνται εξίσου αποτελεσματικά.

2^ο ΒΗΜΑ

ΒΗΜΑ 2

Α. Ασθενείς με ΑΣ ή Αξονική Σπονδυλαρθρίτιδα με Ακτινολογικά Ευρήματα και:

Θεραπευτική αποτυχία ή δυσανεξία στη χορήγηση ΜΣΑΦ (Βήμα 1)

+

Υψηλή ενεργότητα νόσου (ASDAS ≥ 2.1 ή BASDAI ≥ 4)

+

Σύμφωνη γνώμη ρευματολόγου

Οι ασθενείς μπορούν να λάβουν έναν από τους ακόλουθους βιολογικούς παράγοντες (bDMARDs):

- Anti-TNFs (αλφαβητικά)

- Adalimumab
- Certolizumab Pegol
- Etanercept
- Golimumab
- Infliximab

ή

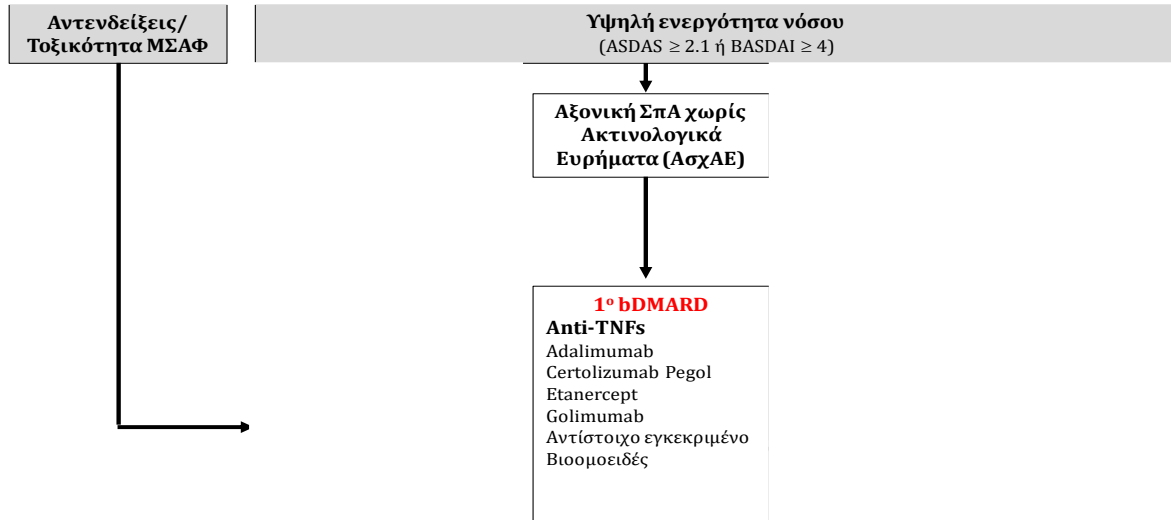
Αντίστοιχο εγκεκριμένο βιομοειδές

- Anti-IL17

Secukinumab

2^ο ΒΗΜΑ

Β. Σε ασθενείς με Αξονική Σπονδυλαρθρίτιδα χωρίς Ακτινολογικά Ευρήματα (ΑσχΑΕ) και: Θεραπευτική αποτυχία ή δυσανεξία στη χορήγηση ΜΣΑΦ (Βήμα 1)

+

Υψηλή ενεργότητα νόσου (ASDAS ≥ 2.1 ή BASDAI ≥ 4)

+

Σύμφωνη γνώμη ρευματολόγου

Οι ασθενείς μπορούν να λάβουν έναν από τους ακόλουθους βιολογικούς παράγοντες:

Anti-TNFs (αλφαβητικά)

Adalimumab

Certolizumab Pegol

Etanercept

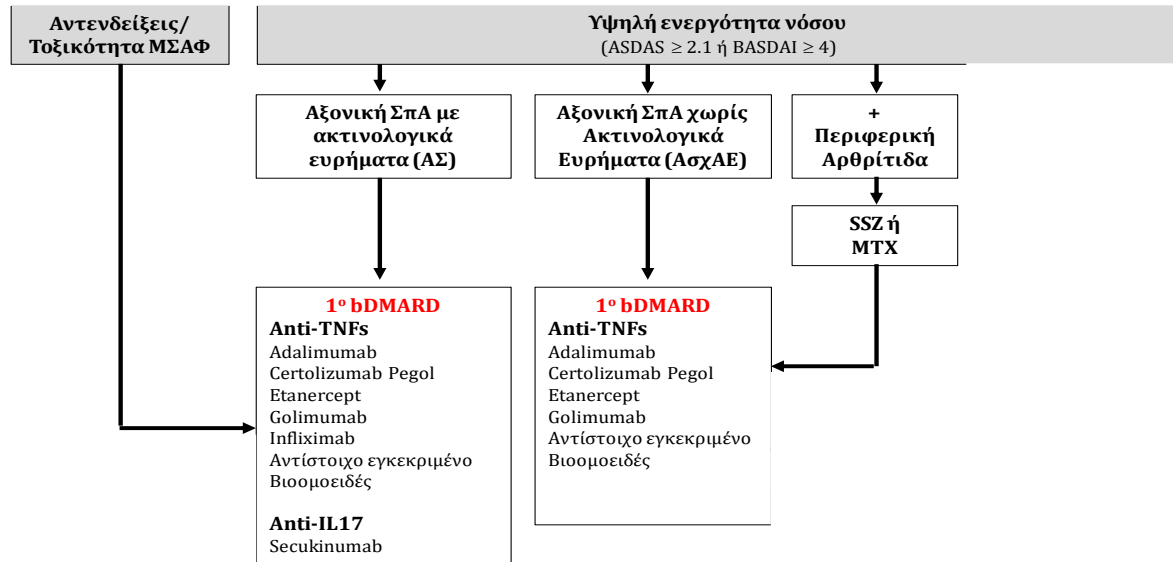
Golimumab

ή

Αντίστοιχο εγκεκριμένο βιομοειδές

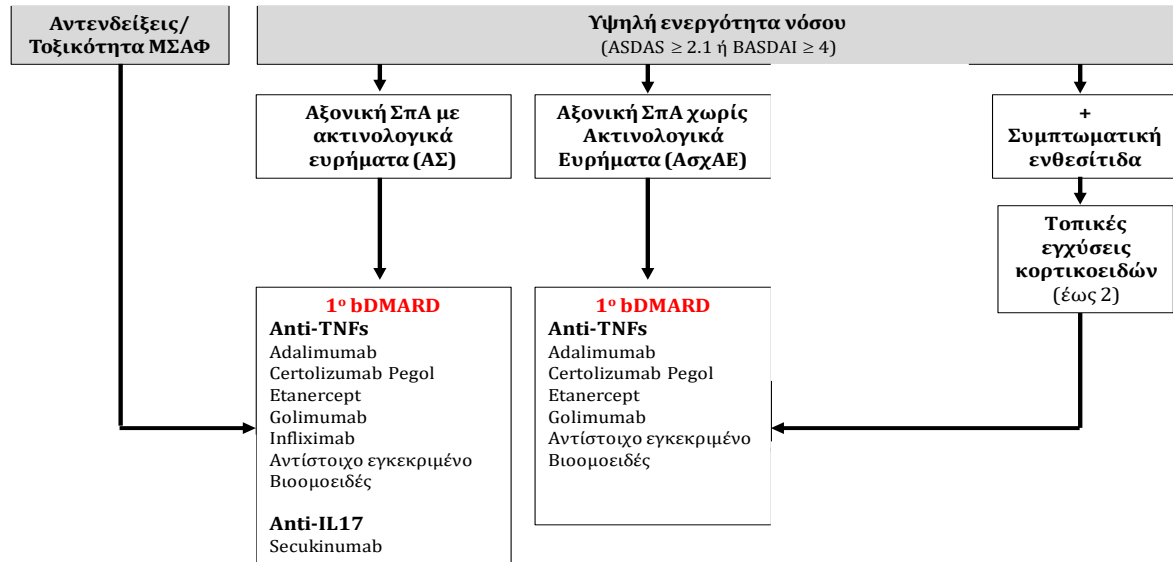
2^ο ΒΗΜΑ

ΒΗΜΑ 2

2^ο ΒΗΜΑ

ΒΗΜΑ 2

3^ο ΒΗΜΑ

Αξονική ΣπΑ με
ακτινολογικά
ευρήματα (ΑΣ)

Αξονική ΣπΑ χωρίς
Ακτινολογικά
Ευρήματα (ΑσχΑΕ)

ΤΙ ΑΛΛΑΖΕΙ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Κριτήρια έναρξης θεραπείας με βιολογικό: **ASDAS $\geq$ 2,1** ή **BASDAI > 4**
- Κριτήρια έναρξης/αλλαγής θεραπείας: Επίτευξη **ASDAS < 1,1** ή **BASDAI < 2**
- Προσθήκη:
  - Βιο-ομοειδών **Ισότιμα με τα πρωτότυπα bDMARDs**
  - Αναστολέων IL-17: **Secukinumab**
- - Προτείνεται μείωση δόσης/αύξηση μεσοδιαστήματος bDMARDs σε ασθενείς σε **πλήρη ύφεση** (όχι διακοπή)